

VILAFRANCA

El paisatge humanitzat de la pedra en sec

**ELS
PORTS**
és Autèntic

GAUDEIX VILAFRANCA

Vilafranca és un municipi de la comarca dels Ports, al nord de la província de Castelló. Està ubicada als contraforts més orientals del Sistema Ibèric, a 1.126 metres sobre el nivell del mar. Té una orografia abrupta, amb altures que van des dels 730 metres fins als 1.656, el punt més elevat de la comarca. Aquest pronunciat desnivell fa que la flora autòctona siga molt variada i que Vilafranca estiga considerada com una de les zones de major riquesa faunística de la Comunitat Valenciana.

Els barrancs, les muntanyes, les construccions de la pedra en sec i els masos disseminats pel seu terme municipal, ens donen una idea de com era i com és la vida per aquests paratges. El Barranc de la Fos, les Coves del Forcall, el Picaio, el Pla de Mosorro, les Fonts del Llosar, el Bosc de Palomita, el riu Montlleó, la Gotera, les Virtuts o el Tossal dels Montllats són zones molt interessants per a gaudir del turisme rural.

PASSEIG URBÀ

Recórrer els carrers de Vilafranca suposa retrocedir en el temps, de l'època de la industrialització a l'Edat Mitjana. El centre històric conserva l'encant de temps passats: edificis modernistes; cases amb escuts; una església renaixentista construïda en temps rècord, amb una Torre de Conjurar; un Museu de la Pedra en Sec; un Ajuntament amb un retaule gòtic; i tot un conjunt de carrerons desnivellats de difícil trànsit quan la neu els cobreix, que arriben fins al Portal de Sant Roc, l'única porta de la muralla medieval que se conserva.

Fora del casc antic destaca la Plaça de Bous, la tercera més gran de la província; les ermites de Santa Bàrbara i Sant Roc; o les escultures de l'Explorador Andrés, del Nen de l'Estrella i la d'homenatge a les persones treballadores de la indústria tèxtil. En definitiva, racons que diferencien la part antiga de la moderna, como si foren un poble i una xicoteta ciutat.

Per a finalitzar el passeig es pot visitar el Santuari de la Mare de Déu del Llosar, a 2 km. del centre urbà. Es tracta d'un conjunt arquitectònic format per l'ermita de la Mare de Déu del Llosar, del segle XVII, l'hostatgeria, les vivendes, els corrals, un edifici porticat del segle XIX, conegut com "els arcs del pare Plàcid", i el Peiró del Llosar. La imatge que se venera en aquesta ermita va ser trobada per un llaurador, probablement a finals del segle XIV o principis del XV.

També val la pena apropar-se fins a la Pobla del Bellestar, un extraordinari conjunt històric - artístic, situat al costat del llit del Riu de les Truites, que serveix de limit entre la Comunitat Valenciana i la d'Aragó, entre les províncies de Castelló i de Terol, entre el terme municipal de Vilafranca i el de La Iglesuela del Cid. Es tracta del nucli fundacional de Vilafranca. Allí, en Blasc d'Alagó atorgà la carta pobla de "Riu de les Truites" l'any 1239. D'aquesta manera, es donava vida pròpia al municipi i naixia Vilafranca, però amb el nom de "Riu de les Truites".

Entre els diversos edificis i elements etnològics destaquen: l'ermita de Sant Miquel, de transició del romànic al gòtic i primitiva parròquia de Vilafranca; el pont gòtic, vertadera joia de l'arquitectura medieval i que va utilitzar el rei Jaume I per anar des de terres aragoneses cap a la conquesta del Regne de València; la torre duana dels Brusca; els masos adjacents; la bassa i el molí. En definitiva, la Pobla del Bellestar és un dels millors exponents de l'arquitectura rural valenciana medieval.

L'ARQUITECTURA DE LA PEDRA EN SEC

A tota la comarca dels Ports, però especialment a Vilafranca, els seus habitants han lluitat per a dominar les pedres, com ho han fet en altres zones geològicament similars, en tot el litoral mediterrani.

L'arquitectura de la pedra en sec és el patrimoni cultural que ens han deixat els nostres avantpassats, l'expressió d'una forma de vida anterior, amb unes característiques pròpies, marcades per la climatologia i l'orografia d'aquesta comarca muntanyosa.

Per tal d'augmentar la superfície i la qualitat del terreny cultivable, ací sempre ha segut necessari traure pedra i posar terra. Amb la pedra, l'enginy i les seues mans, els vilafranquins (agricultors i pastors)

van fer centenars, tal vegada milers de quilòmetres de parets de pedra en sec per a separar les finques cultivades dels camins (assegadors i "caletxes"), centenars de casetes i totes les construccions per a l'aprofitament de l'aigua en èpoques de sequera.

En definitiva, les construccions de la pedra en sec, integrades en un medi físic de gran valor paisatgístic i ecològic, van crear un territori construït i modificat sàviament per la intervenció humana.

La tècnica constructiva de la pedra en sec, tradicional a Xipre, Croàcia, Eslovènia, Espanya, França, Grècia, Itàlia i Suïssa, s'ha declarat Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat per la UNESCO en 2018.

MUSEU DE LA PEDRA EN SEC

Per tal de preservar aquest llegat i posar-lo en valor, l'Ajuntament de Vilafranca va crear el Museu de la Pedra en Sec l'any 2006. Aquest espai museogràfic, situat al pis superior de la Llotja medieval del segle XIV, permet als visitants conèixer el món de l'arquitectura de la pedra en sec, la seua tècnica i els seus usos, a partir d'un recorregut per panells, maquetes, recreacions i projeccions. A més, també dona l'oportunitat de gaudir d'una de las vistes més privilegiades de tota la Vega.

CAMINS DE PEDRA EN SEC

Per a fer més agradable la visita al Museu de la Pedra en Sec, hi ha tres itineraris que mostren els diferents usos de la tècnica de la pedra en sec en funció d'activitats econòmiques concretes: **El Pla de Mosorro**, amb els seus assegadors i el so dels ramats d'ovelles portat pel vent; **Les Virtuts**, amb bancals sembrats de blat i patataques; i **La Parreta**, amb l'aroma de carrasques, pins i roures que creixen entre las pedres.

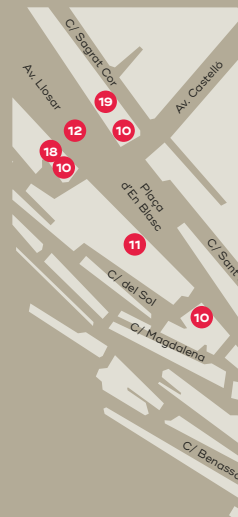
Punts d'interès / Puntos de interés / Interest places

- 1 Ajuntament i Museu de Vilafranca**
Ayuntamiento y Museo de Vilafranca
Town Council Building- Museum
- 2 Casa pairal dels Brusca**
Casa solariega de los Brusca
Ancestral house
- 3 Casa dels Penyarroja**
Casa de los Peñarroya
Ancestral house
- 4 Hospital de Caritat**
Hospital de Caridad
Charity hospital
- 5 Portal de Sant Roc**
Portal de "Sant Roc"
Gateway
- 6 Llotja i Museu de la Pedra en Sec**
Lanja y Museo de la Piedra en Seco
Llotja and Museum
- 7 Església de Santa Maria Magdalena i Museu de la Torre de Conjurar**
Iglesia de Santa Maria Magdalena y Museo de la Torre de Conjurar
Church
- 8 Confraria de Santa Maria la Major**
Cofradia de Santa Maria la Mayor
Confraternity
- 9 La Nevera**
La Nevera
Snow well
- 10 Cases modernistes**
Casas modernistas
Modernist buildings
- 11 Antic Col·legi de la Consolació**
Antiguo Colegio de la Consolación
Ancient school
- 12 Estàtua d'homenatge als treballadors de la indústria tèxtil**
Estatua de homenaje a los trabajadores de la industria textil
Statue
- 13 Ermita de Santa Bàrbara**
Ermita de Santa Bárbara
Chapel
- 14 Escultures d'homenatge a l'Explorador Andrés**
Esculturas de homenaje al Explorador Andrés
Statues
- 15 Plaça de Bous i estàtua del "Niño de la Estrella"**
Plaza de Toros y estatua del Niño de la Estrella
Bullring and statue

Serveis / Servicios / services

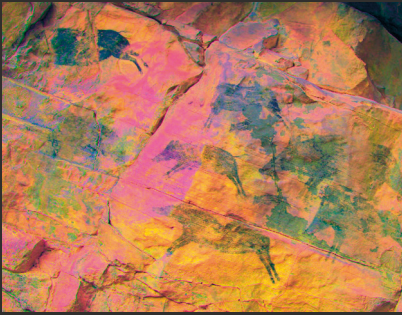
- 16 Oficina Turisme Vilafranca**
Oficina Turismo Vilafranca
Tourist office
- 17 Mancomunitat Comarcal Els Ports**
Mancomunitat Comarcal Els Ports
Mancomunitat Comarcal Els Ports
- 18 Farmàcia**
Farmacia
Pharmacy
- 19 Oficines Municipals de l'Ajuntament**
Oficinas Municipales del Ayuntamiento
Town Council offices
- 20 Casa Social**
Casa Social
Community centre
- 21 Guàrdia Civil**
Guardia Civil
Civil Guard
- 22 Instal·lacions Esportives (Camp de Fútbol, Frontó, Piscines, Gimnàs, Poliesportiu)**
Instalaciones Deportivas (Campo de Fútbol, Frontón, Piscinas, Gimnasio, Polideportivo)
Sport facilities
- 23 Centres Docents (Escola Infantil, CEIP, IES)**
Centros Docentes (Escuela Infantil, CEIP, IES)
Schools
- 24 Parador de Festes**
Parador de Fiestas
Festival place
- 25 Centre Parroquial**
Centro Parroquial
Parish house
- 26 Correus**
Correos
Postal service
- 27 Casa de Cultura**
Casa de Cultura
House of Culture
- 28 Centre de Salut**
Centro de Salud
Medical centre
- 29 Casa de la Música**
Casa de la Música
House of Music
- 30 Creu Roja Vilafranca**
Cruz Roja Vilafranca
Red Cross
- 31 Gasolinera**
Gasolinera
Petrol station

CASCO ANTIC CASCO ANTIGUO OLD QUARTER

PREHISTÒRIA

Els primers pobladors de la zona deixaren la seua empremta fa milers d'anys. El terme de Vilafranca conserva tres conjunts d'art rupestre llewantí. Esta tradició artística mil·lenària va ser inclosa en la llista de Patrimoni Mundial de la UNESCO l'any 1998. Al conjunt de **La Covatina** del Tossalet del Mas la Rambla o del Barranc de les Carabasses destaca la varietat d'arquers de diferents estils; en **la Ferranda** s'observa una batuda de caça de porcs senglars; i a la **Volta Espessa**, diverses figures de bòvids i arquers.

ENTORN NATURAL

Barranc de la Fos: Barranc més important de Vilafranca, per la seua riquesa paisatgística, faunística, vegetal i etnogràfica. És una vall profunda amb empinades pendents, en la què destaca l'aprofitament agrari que va tenir antany, gràcies a la construcció de multitud de xicotets bancals amb parets de pedra en sec, per tal d'aprofitar millor l'aigua i la terra útil, i destinar-la als cultius de secà.

Coves del Forcall: Entorn natural molt atractiu. Formacions de pedra calcària estratificada, que la naturalesa ha modelat capritxosament amb el pas del temps. Hi ha un conjunt de 16 cavitats, penjades sobre una mola rocosa d'uns 200 metres d'altura, que unes vegades formen profundes coves i altres simples refugis. Es pot accedir en 45 minuts per un sender que comença de Vilafranca.

Les Fonts del Llosar: Lloc pintoresc de lleure. S'utilitza com a zona recreativa i de joc per a xiquets, de berena i de passeig. També és una zona important on descansen i abeuren els ramats transhumants.

Paratge Natural Municipal de Palomita “El bosc encantat”

Zona de gran valor natural, condicionada per la duresa del clima i l'altitud, en la què predomina una densa massa boscosa de pi. A més, a l'ombria del barranc de la Font d'Horta, hi ha espècies euro-siberianes de gran interès com el grèvol, el til·ler o el teix. Aquest espai, des del punt de vista botànic, està integrat en la Xarxa Natura 2000.

La fauna de l'entorn és molt diversa i podem trobar cabres salvatges, es freqüent observar voltors comú sobrevolant l'espai, així com algunes aus rapinyaires com l'àguila reial i l'àguila marcenca, el falcó pelegrí i el soliver.

Tossal dels Montllats: Amb 1.656 metres d'altura, els Montllats és la

mntanya més alta de Vilafranca, dels Ports i la cinquena més elevada de la Comunitat Valenciana.

És un entorn de gran diversitat paisatgística, amb boscos de pins silvestres i carrasques, i també zones de cultiu i prats. Des d'ací es poden contemplar unes extraordinàries vistes panoràmiques

Riu de les Trites: Un dels millors llits fluvials intactes de la Comunitat Valenciana, en un entorn de gran bellesa i valor ecològic per la seua flora i fauna.

La Pobla del Bellestar: Un dels millors exponents de l'arquitectura rural valenciana medieval. Entre els diferents edificis i elements etnològics destaquen: l'ermita de Sant Miquel, el pont gòtic, la torre duana dels Brusca, la bassa i el molí.

SENDERISME

Vilafranca manté un extens entramat de sendes i camins senyalitzats, que recorren prop de 250 km. per itineraris de poca dificultat per a qualsevol senderista. Durant el camí, estan garantits l'aire pur, les belles vistes i la variada fauna i flora que habita aquestes terres.

En funció del temps disponible, podem realitzar rutes a peu de tan sols 1 hora o de més de 8 hores les de major recorregut. Molts camins de Vilafranca aprofiten el traçat d'antigues vies pecuàries per on circulaven grans ramats d'ovelles durant la transhumància des de finals de l'Edat Mitjana. És el cas per exemple de l'assegador de l'Empriu, que creua la part nord del terme municipal.

GASTRONOMIA

Un aspecte important de Vilafranca és la seua gastronomia. La seua cuina – tradicional o moderna – es basa en matèries primes naturals i autòctones, que se treballen de manera senzilla. La situació, el clima i la terra es combinen per a oferir-nos bolets i tòfones, l’or negre de la cuina. Les carns, de corder, porc o vedella se crien en la zona, la qual els proporciona una qualitat extraordinària. Els guisats, sopes i olles no falten a cap menú tradicional, així com unes bones croquetes o napoleons. Els embotits, el pernil i la cecina, així como els formatges, posen l’aroma, color i sabor a la taula. I el toc dolç el donen les collades.

A més, depenent de l’època del any i la festivitat que es celebra, es tradició cuinar diferents plats: a Nadal les “pilotes”; per a Pasqua la rosca tapada; els pastissos de confitura de carabassa per a Sant Antoni i el Llosar.

FESTES I ESDEVENIMENTS

Vilafranca es pot gaudir durant les quatre estacions de l'any. Compte amb una variada programació cultural, esportiva i d'oci, amb activitats que combinen la tradició amb temes d'actualitat i d'interès per a multitud de visitants. Així es conforma una atractiva agenda d'esdeveniments, que es pot gaudir si un/una s'apropa fins aquesta localitat de l'interior dels Ports.

En Vilafranca, com en tots els pobles d'aquestes terres, també estan molt arrelades les festes populars.

Comença l'any celebrant **Sant Antoni Abat**. Durant tres caps de setmana es recullen, amb cavalleries, els troncs, les barres i la *malea*, per a construir una Barraca, que es crema després de la representació de la Vida del Sant. A més, els majorals conviden a pastissos de carabassa i preparen l'*Almoneda* (subhasta).

Al febrer té lloc la festa de **Sant Blai**. La següent celebració a destacar és la **Setmana Santa**, amb diversos actes litúrgics i les processons del Calvari, el Dimecres Sant, la del Sant Soterrar, el Divendres Sant, i la de l'Encontre, el Diumenge de Pasqua.

Amb l'arribada de la primavera comencen **les rogatives**, els orígens de les quals es remunten a l'època medieval. El dilluns de **Pasqua de Pentecosta** la festa es trasllada a l'ermita del Llosar, on després de la missa, es reparteix llet i pastes. I al maig es visita l'ermita de **Sant Miquel**, a la Pobla del Bellestar.

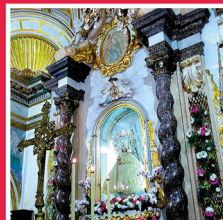
Els primers actes taurins de l'any els organitza la **Penya Taurina** el primer cap de setmana de juny; i el següent cap de setmana Vilafranca s'ompli de teatre amb el **Capsigrany**.

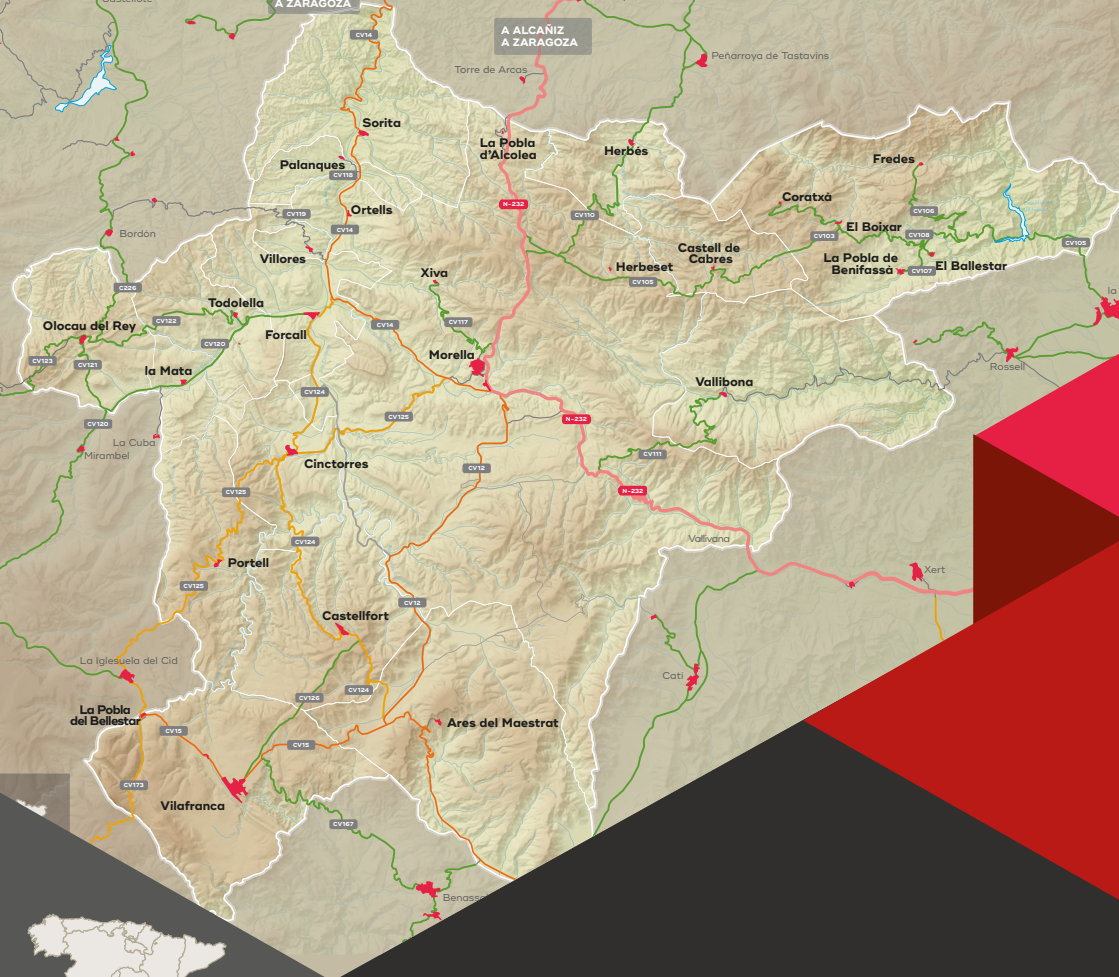
Al juliol se celebra **Sant Cristòbal**, patró dels xofers, a l'ermita de la Mare de Déu del Llosar; i a la nit el tradicional Ball Pla. El tercer cap de setmana d'aquest mes també té lloc la **Fira de la Magdalena**, de ramaderia, comerç, artesanía, etc.

El mes d'agost comença amb el **Festival de Música**, una cita estival de referència a la comarca. Posteriorment, deu dies de **festes patronals dedicades a Sant Roc**, amb actes taurins, culturals, esportius, infantils, religiosos, etc., ajuden a oblidar per uns dies la rutina i l'estrès del treball.

El dia 8 de setembre és la **festa de la Mare de Déu del Llosar**. I a finals de mes la romeria a l'ermita de **Sant Miquel**.

Tourist Info Vilafranca
 C/ Sant Roc, 1
 12150 - Vilafranca
 Tel.: 964 44 14 32
 Fax: 964 44 01 83 (Ajuntament)
 E-mail: vilafranca@touristinfo.net

ELS PORTS
 Vilafranca

AJUNTAMENT VILAFRANCA

www.elsports.es/vilafranca · www.turismevilafranca.es

Pla de Dinamització i Governança Turística de Els Ports

